

शासन संरक्षित सरळ सेवा भरतीसाठी समांतर आरक्षण
(Horizontal Reservation) कायपीन्यत
करण्यासाठी अनुसूचितांची कार्यपद्धती विहित
करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन,
सामान्य प्रशासन विभाग,
परिपत्रक क्रमांक एसआरसी-1097/प्र.क्र.31/98/16-अ,
महालय, मुंबई-400 032. दिनांक 16 मार्च, 1999.

- याचा : 1. शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. एसआरसी-1077/3570/1433/16-अ, दि.23.9.1978.
2. शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. एसआरसी-1080/35/16-अ, दि.21.1.1980.
3. शासन परिपत्रक, सा.प्र.वि. क्र. आयपीई/आरटीए-1080/0/181/16-अ, दि.10.10.1980.
4. शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. एसआरसी-1094/1004/प्र.क्र.30/16-अ, दि.17.11.1994.
5. शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. सीटीसी-1094/प्र.क्र.08/94/16-अ, दि.12.8.1994.
6. शासन निर्णय, म.च.वि. क्र. झुपुमार-1094/प्र.क्र.768/मुपुम-1, दि.9.8.1995.
7. शासन निर्णय, म.च.बा.क.वि. क्र. सीटीसी-1096/प्र.क्र.30/का.-2, दि.1.8.1997.
8. शासन निर्णय, सा.प्र.वि. क्र. सीटीसी-1097/प्र.क्र.2/97/16-अ, दि.6.8.1997.
9. शासन परिपत्रक, सा.प्र.वि. क्र. एसआरसी-1097/प्र.क्र.12/97/16-अ, दि.2.5.1998.
10. अनिल कुमार गुप्ता वि. उत्तर प्रदेश राज्य आणि इतर (नंटी-1995(5)एससी-505) या प्रकरणी सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या न्याय निर्णयातील मार्गदर्शक तत्वे.

परिपत्रक :- शासनाने रोखेतील भरतीसाठी सामान्यवर्गीयांसाठी आरक्षण लागू केले आहे. हे आरक्षण सामाजिक आरक्षण (Social Reservation) असल्याने ते उभे आरक्षण (Vertical Reservation) आहे. त्याचप्रमाणे विशेष आरक्षण (Special Reservation) या आरक्षणाबाबत विहित अन्य घटकांसाठी लागू केलेले आहे व ते समांतर भिन्ना आरक्षण (Horizontal Reservation) आहे. या संदर्भात मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाने (अपलेट साईड) रिट याचिका क्रमांक:4067/1998 चरील निर्णयानुसार अजितकुमार गुप्ता वि. उत्तर प्रदेश राज्य आणि इतर (नंटी-1995(5)एससी-505) या प्रकरणी सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या न्याय निर्णयाने अनुसरून समांतर आरक्षणाबाबत मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याचे आदेश दिले आहेत. त्यानुसार रोखेतील उभे आरक्षण व समांतर आरक्षणाच्या संदर्भात अनुसूचितांची कार्यपद्धती व त्या बाबतच्या मार्गदर्शक सूचना शासकीय/निमशासकीय सेवा, मंडळे/महामंडळे/नगरपालिका/महानगरपालिका/जिल्हापरिषदा/शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था/विद्यापिठे/सहकारी संस्था व शासकीय उपक्रम इत्यादींना लागू करण्यात यावे.

2. रोखेतील निपुस्तीसाठी सामाजिक आरक्षण (उभे आरक्षण) खालीलप्रमाणे आहे :-

1. अनुसूचित जाती	13%
2. अनुसूचित जमाती	7%
3. विमुक्त जाती (अ)	3%
4. भटक्या जमाती (ब)	2.5%
5. भटक्या जमाती (क)	3.5%
6. भटक्या जमाती (ड)	2%
7. विशेष मागास प्रवर्ग	2%
8. इतर मागास वर्ग	19%

वर नमूद केलेल्या आरक्षणाबाबत विहित रोखेतील निपुस्तीसाठी लागू असलेले विशेष आरक्षण (समांतर आरक्षण) पुढीलप्रमाणे आहे :-

1. मागास शेतकरी	52 फक्त गट क आणि गट ड साठी
2. प्रकल्पगत/भूकंपगत	5% फक्त गट क आणि गट ड साठी
3. उद्योग	3% गट क आणि गट ड साठी
4. महिला	20%

समांतर आरक्षण हे फक्त सरळ सेवा भरतीत लागू राहील. समांतर आरक्षण हे सामाजिक आरक्षणांतर्गत आरक्षण असल्याने त्यास सामाजिक आरक्षणावर वाढीव म्हणून राबत्यात येऊ नये.

4. सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्याय निर्णयात उल्लेखिलेल्या प्रमाणे समांतर आरक्षण हे कम्पीकृत आरक्षण (Compartmentalised Reservation) आहे, म्हणून पदे भरण्यापूर्वी, पदे निश्चित करताना तसेच भरतीची जाहिरात देताना त्या जाहिरातीत केवळ सामाजिक आरक्षणाची पदसंख्याच नमूद न करता सामाजिक आरक्षणाच्या प्रत्येक प्रवर्गांमध्ये (उभे आरक्षण जसे अ.जा., अ.ज., वि.ज.(अ), भ.ज.(ब), भ.ज.(क), भ.ज.(ड) वि.मा.प्र., इ.मा.व. आणि खुला प्रवर्ग) विशेष आरक्षणांनुसार वेष्टा-या राखीव पदांची संख्या सूद्धा निर्देशित करावी.

5. सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्याय निर्णयात/उल्लेखिलेल्या नुसार समांतर आरक्षणांतर्गत त्या त्या प्रवर्गासाठी विहित करण्यात आलेल्या ठरकेवारीनुसार वाटा निश्चितपणे मिळावा यासाठी सरळसेवा भरती करताना खालील टप्पे विचारात घेण्यात यावेत :-

(अ) प्रथम टप्पा :- गुणवत्तेच्या निकषानुसार खुल्या प्रवर्गातील उमेदवारांची निवड यादी करावी, या यादीत, समांतर आरक्षणात वसणा-यांची संख्या पर्याप्त नसेल तर कोपताही प्रश्न उद्भवणार नाही आणि त्यानुसार पदे भरावीत. जर समांतर आरक्षणाच्या प्रवर्गातील उमेदवारांची संख्या पर्याप्त नसेल तर समांतर आरक्षणाकरीता त्या त्या प्रवर्गातील उमेदवारांना उपलब्धतेनुसार पर्याप्त संख्येत यादीतील श्रेष्ठतेने उमेदवार वगळून समाविष्ट करावेत.

(ब) दुसरा टप्पा :- त्यानंतर प्रत्येक सामाजिक आरक्षणाच्या प्रवर्गातील उमेदवारांच्या निवड याद्या तयार करता येतील (जे उमेदवार यापूर्वीच टप्पा 'अ' मध्ये सामिल झाले असतील त्यांना या यादीतून वगळणे.)

(क) तिसरा टप्पा :- वरील 'ब' नुसार तयार करण्यात आलेल्या याद्यांमध्ये सामाजिक आरक्षणातील (Social Reservation) प्रत्येक प्रवर्गाच्या विहित ठरकेवारीनुसार 'अ' मध्ये विशद केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार समांतर आरक्षणाचे पुरेसे उमेदवार समाविष्ट करावेत. मात्र असे करताना सामाजिक प्रवर्गांतर्गत राहावे.

6. सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्याय निर्णयात उल्लेखिलेल्यानुसार विशेष आरक्षण हे प्रत्येक उभ्या आरक्षणाच्या कक्षांतर्गत राहील. म्हणजेच विशेष आरक्षण हे एका सामाजिक आरक्षण प्रवर्गातून दुस-या सामाजिक आरक्षण प्रवर्गात स्थानांतरीत करत घेणार नाही.

7. सर्व नियुक्ती प्राधिका-यांनी वरील कार्यपद्धती तसेच सूचनांनुसार सापुढे न चुकता कार्यवाही करावी. हे आदेश शासकीय/निगशासकीय सेवा, मंडळे/महामंडळे/नगरपालिका/महानगरपालिका/जिल्हापरिषदा/शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था/विद्यापिठे/सहकारी संस्था व शासकीय उपक्रम इत्यादींना लागू करण्यात यावेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपक्ष यांच्या अदिशानुसार व नामाने,

प्रति,

भि.रा.बाबू,

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

- राज्यपालांचे अधिन,
मुख्य सचिव यांचे अधिन,
उप मुख्य सचिव यांचे अधिन,
सर्व सचिव/सहाय्यी सचिव यांच्या अधिन,
मुख्य सचिव/अपर मुख्य सचिव/प्रमाण सचिव/संचिव, सर्व राजस्व विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुळ जाळा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, वापीत जाळा, मुंबई,
* प्रबंधक, मुंबई उच्च न्यायालय, मुळ जाळा, खंडपेठ, औरंगबाद,
* प्रबंधक, मुंबई उच्च न्यायालय, अपील खंड, खंडपेठ, औरंगबाद,
* प्रबंधक, लोकआयुक्त आणि उच्च लोकन्यायक यांचे कार्यालय, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
सचिव, महाराष्ट्र पुस्तक सेवा निवड मंडळ, मुंबई,
सचिव, सर्व अर्हता प्राप्त पुस्तक सेवा निवड मंडळ,
राज्यपाल, सामान्यकाय, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिकाऱ्यांसाठी निदेशांनुसार व कार्यालय प्रमुख,
सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यालये,
निवड नसती.

२ पक्षाने.